

ΟΙ ΠΡΩΤΟΒΟΥΛΙΕΣ ΤΟΥ ΟΗΕ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΑΝΑΙΤΥΞΗ

της Ιωάννας Μαγγανάρα*

Αντικείμενο του άρθρου μου είναι η παγκοσμιοποίηση και τα συμπεράσματα από τις δυο παγκόσμιες διασκεψείς των Ηνωμένων Εθνών για την κοινωνική ανάπτυξη, που είχαν αντικείμενο και κύριο λόγο την αντιμετώπιση της φτώχειας. Η πρώτη έλαβε χώρα στην Κοπεγχάγη το Μάρτιο του 1995 και η δεύτερη στη Γενεύη τον Ιούνιο του 2000.

Θα ήταν παράλογο να υποστηρίξει κανείς ότι η παγκοσμιοποίηση δημιούργησε τις ανισότητες, τις διακρίσεις, γιατί τα φαινόμενα αυτά, συνεπακόλουθο των οποίων είναι η φτώχεια, προϋπήρχαν πολύ πριν η παγκοσμιοποίηση αναγνωρισθεί ως ξεχωριστό φαινόμενο στη διεθνή σκηνή. Εκείνο που συνέβη είναι ότι η παγκοσμιοποίηση συνετέλεσε στο να ενταθούν δραματικά όλα αυτά τα φαινόμενα.

Η οικονομική παγκοσμιοποίηση δεν είναι καινούργιο φαινόμενο. Στη σημερινή όμως εποχή έχει αναπτυχθεί κατά θεαματικό τρόπο και λόγω της επανάστασης των νέων τεχνολογιών, ενσωματώνοντας μέχρι και τις πιο απόμακρες περιοχές του πλανήτη. Οι παραπάνω εξελίξεις έχουν δημιουργήσει ένα τύπο οικονομικής αλληλεξάρτησης, που αυτή τη στιγμή αποτελεί και απειλή και πρόκληση.

Η πρόκληση έχει να κάνει με το ότι η απελευθέρωση των αγορών και ο εντεινόμενος παγκόσμιος ανταγωνισμός έχουν αυξήσει τα κέρδη σε τέτοιο βαθμό, παρά το γεγονός ότι αυτά λαμβάνουν χώρα σε συνθήκες φθίνουσας παραγωγικότητας και ανάπτυξης, που ένα μικρό ποσοστό τους θα μπορούσε άνετα να εξαλείψει τα απόλυτα επίπεδα φτώχειας σε όλο τον πλανήτη.

Δεν είναι λοιπόν περίεργο ότι ο Γ.Γραμματέας των Ηνωμένων Εθνών, στο λόγο του ενόψει της Διάσκεψης

της Κοπεγχάγης, υποστήριξε ότι η ανθρωπότητα υποφέρει από κοινωνική και ηθική κρίση, της οποίας κύριο χαρακτηριστικό είναι η ανασφάλεια που χαρακτηρίζει όλους τους τομείς της ζωής. Στα 50 χρόνια ζωής των Ηνωμένων Εθνών αποφεύχθηκε ένας παγκόσμιος πόλεμος, αλλά δεν μπορεί να διασφαλισθεί η ειρήνη χωρίς επενδύσεις στην κοινωνική ανάπτυξη. Στην εισαγωγή των κειμένων της Διάσκεψης της Κοπεγχάγης, εξάλλου, αναφέρεται ότι, εάν οι δυνάμεις της παγκοσμιοποίησης αφεθούν ελεύθερες, χωρίς να λάβουν υπόψη ότι η ανάπτυξη έχει ως επίκεντρο τον άνθρωπο, οι μαζικές παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων θα οδηγήσουν σε σοβαρές κοινωνικές αναταραχές.

Στην εισαγωγή των κειμένων της Κοπεγχάγης αναφέρεται επίσης ότι 120 εκατ. άνθρωποι είναι άνεργοι και πολλοί περισσότεροι υποαπασχολούνται. Εκατομμύρια άνθρωποι είναι πρόσφυγες ή εκτοπισμένοι, με σοβαρές επιπτώσεις στην κοινωνική σταθερότητα των χωρών προέλευσης και υποδοχής. Αλλά και πολλές άλλες κατηγορίες, όπως οι ανάπηροι, οι γέροι αλλά και οι γυναίκες, κατά κύριο λόγο, εξωθούνται στη φτώχεια και τον κοινωνικό αποκλεισμό.

Διεύρυνση του οικονομικού χάσματος

Το προσδόκιμο της ζωής, η πρόσβαση στη βασική εκπαίδευση, στην υγεία έχουν αυξηθεί στις περισσότερες χώρες, ενώ έχουν επεκταθεί η δημοκρατία και οι βασικές ελευθερίες. Παρά ταύτα, το χάσμα μεταξύ αναπτυσσόμενων και αναπτυσσόμενων, αλλά και μεταξύ πλουσίων και φτωχών μέσα σε αυτές έχει διευρυνθεί.

Επιπλέον, έχουν διαμορφωθεί παγκόσμιες συνθήκες, οι οποίες απειλούν την υγεία, την ασφάλεια, την ειρήνη και, γενικότερα, το επίπεδο ζωής ανθρώπων. Τέτοιες απειλές είναι η χρόνια πείνα, ο υποσιτισμός, η παράνομη διακίνηση ναρκωτικών, το οργανωμένο έγκλημα, η διαφθορά, η ξένη κατοχή, οι ένοπλες συγκρούσεις, η παράνομη διακίνηση όπλων, ο φυλετισμός, η ξενοφοβία, οι χρόνιες ασθένειες, οι επιδημίες, η καταστροφή του περιβάλλοντος.

Η Έκθεση του UNDP για την ανθρώπινη ανάπτυξη του 1994, ενόψει της Διάσκεψης της Κοπεγχάγης, πρωτοεμφάνισε την έννοια της ανθρώπινης ασφάλειας, η οποία αφορά στην ανάγκη διεύρυνσης της έννοιας της εθνικής ασφάλειας, δηλαδή της προστασίας των συνόρων ενός κράτους έναντι άλλου, με την έννοια της ασφάλειας, η οποία επικεντρώνεται στον άνθρωπο. Η έννοια που έδωσε το UNDP εστιάζεται σε 7 διαστάσεις της ασφάλειας, όπως οικονομική ασφάλεια, ασφάλεια διατροφής, υγείας, περιβαλλοντική, ατομική, πολιτική.

Από τις προτάσεις που έκανε η Έκθεση, προκειμένου να προωθηθεί η έννοια της ανθρώπινης ασφάλειας, έγινε δεκτή από την Παγκόσμια Διάσκεψη της Κοπεγχάγης μόνο η πρόταση που αφορά την διοχέτευση 20% της αναπτυξιακής βοήθειας των αναπτυσσόμενων χωρών σε βασικές κοινωνικές υπηρεσίες των αναπτυσσόμενων, συγχρόνως με τη διοχέτευση 20% του οικονομικού προϋπολογισμού των αναπτυσσόμενων στον ίδιο στόχο.

Η πρόταση αυτή βασίζεται στο ότι οι χώρες που τα τελευταία χρόνια είχαν πετύχει σημαντικές αλλαγές στην ανθρώπινη ανάπτυξή τους, μέσα σε μια γενιά ήταν αυτές που έδωσαν προτεραιότητα σε κοινωνι-

κές επενδύσεις και δεν περιμέναν γι' αυτό την οικονομική τους ανάπτυξη.

Αν και η πρόταση αυτή συνάντησε πολλές δυσκολίες, μπορεί να θεωρηθεί ως επίτευγμα της Διάσκεψης, η οποία υιοθέτησε 10 δεσμεύσεις που αφορούν: 1) Τη δημιουργία διευκολυντικού οικονομικού, κοινωνικού, πολιτιστικού, πολιτικού και νομικού περιβάλλοντος, που θα επιτρέψει την επίτευξη της κοινωνικής ανάπτυξης. 2) Την απόφαση της φτώχειας. 3) Την επίτευξη πλήρους απασχόλησης. 4) Την προώθηση της κοινωνικής ενσωμάτωσης. 5) Την προώθηση του σεβασμού των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και της ισότητας γυναικών-ανδρών. 7) Την επιτάχυνση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης της Αφρικής. 8) Τη συμπερίληψη σε προγράμματα δομικής προσαρμογής των σκοπών της κοινωνικής ανάπτυξης, ειδικότερα της απόφασης της φτώχειας. 9) Την αύξηση και πιο ουσιαστική χρησιμοποίηση των πόρων που διοχετεύονται στην κοινωνική ανάπτυξη, μέσω εθνικών δράσεων και περιφερειακής και διεθνούς συνεργασίας. 10) Τη βελτίωση και ενίσχυση του πλαισίου για τη διεθνή, περιφερειακή και υποπεριφερειακή συνεργασία για την κοινωνική ανάπτυξη, μέσω των Ηνωμένων Εθνών και άλλων διεθνών Οργανισμών.

Αμοιβαία καχυποψία

Θα πρέπει να τονίσουμε ότι καθ' όλη τη διάρκεια των διαπραγματεύσεων οι αναπτυσσόμενοι κατέβαλαν προσπάθειες να δώσουν έμφαση στο διεθνές επίπεδο, τη διεθνή συνεργασία και την άντληση πόρων μέσω αυτής, την αύξηση της αναπτυξιακής βοήθειας, ενώ οι αναπτυγμένες, στην επεξεργασία πολιτικών στο εθνικό επίπεδο. Επίσης, οι αναπτυσσόμενοι προσπάθησαν να μην υπάρχει αναφορά στο σεβασμό των αρχών που περιέχονται στις συμβάσεις του Διεθνούς Γραφείου Εργασίας, φοβούμενοι ότι θα τους επιβληθεί συμμόρφωση προς αυτές ως προϋπόθεση για τη σύναψη εμπορικών και άλλων συμφωνιών. Επίσης, σημαντικό σημείο τριβής υπήρξαν τα Α.Δ. και η προσπάθεια των αναπτυσσομένων να προωθήσουν τη θέση ότι η εφαρμογή

τους διαφοροποιείται, με κριτήρια ιδιαιτερότητες πολιτιστικές, θρησκευτικές κ.λπ., ενώ η Δύση, βέβαια, υποστηρίζει την παγκόσμια εφαρμογή τους. Επίσης, προέταξαν το θέμα της εθνικής κυριαρχίας, προκείμενου να δικαιολογήσουν παραβιάσεις Α.Δ. και να εμποδίσουν καταγγελίες και ανάμειξη των χωρών της Δύσης.

Πέντε χρόνια μετά, η Διάσκεψη της Γενεύης, που έγινε για να αποτιμήσει τα αποτελέσματα της εφαρμογής των δεσμεύσεων της Κοπεγχάγης, διαπίστωσε ότι παραμένουν σοβαρά εμπόδια στην περαιτέρω ενσωμάτωση και πλήρη συμμετοχή στην παγκόσμια οικονομία για τις αναπτυσσόμενες χώρες. Οι αυξανόμενες ανισότητες αντικατοπτρίζουν αδυναμίες στις διεθνείς διευθετήσεις και στις οικονομικές και κοινωνικές πολιτικές που απορρέουν από αυτές. Ένας ολοένα αυξανόμενος αριθμός ανθρώπων σε όλες τις χώρες και σε ολόκληρες περιφέρειες παραμένει περιθωριοποιημένος από την παγκόσμια οικονομία.

Από τους 13 στόχους που είχε θέσει η Κοπεγχάγη και είχαν ημερομηνία λήξης το 2000, οι 9 δεν επετεύχθησαν. Οι στόχοι αυτοί είχαν σχέση με εκπαίδευση, βελτίωση πρόσβασης σε πόσιμο νερό, υποσιτισμό παιδιών κάτω των 5 ετών, μητρική θνησιμότητα, παιδική θνησιμότητα, προσδόκιμο ζωής, αναλφαβητισμό ενηλίκων, επαρκή στέγαση για όλους κ.λπ. Όσον αφορά τη φτώχεια, ο αριθμός των ατόμων που ζουν μέσα σ' αυτή έχει αυξηθεί, σε σύγκριση με το 1995. Σε πολλές αναπτυσσόμενες χώρες η παροχή κοινωνικών υπηρεσιών έχει μειωθεί κατά πολύ.

Επίσης, οι δημογραφικές αλλαγές οδήγησαν σε νέες προκλήσεις και εμπόδια για την απόφαση της φτώχειας. Στην Αφρική δεν υπήρξε οικονομική ανάκαμψη, ενώ σε πολλές χώρες σε μετάβαση, οι οικονομικές μεταρρυθμίσεις ήταν βραδείες και οι διευθετήσεις που αφορούν την κοινωνική ασφάλεια αποδυναμώθηκαν. Επίσης, σε ορισμένες ανεπτυγμένες χώρες η ανεργία συνέβαλε σε καταστάσεις ανισότητας, φτώχειας και κοινωνικού αποκλεισμού. Οι χώρες που υπέστησαν οικονομικές κρίσεις χαρακτηρίστηκαν από μία απότομη αύξηση της φτώχειας, ει-

δικότερα μεταξύ γυναικών και τρωτών ομάδων. Επιπλέον, μπορούμε να πούμε ότι η «εκθήλυνση» της φτώχειας είναι πλέον παγκόσμιο φαινόμενο.

Η Διάσκεψη της Γενεύης, η οποία χαρακτηρίστηκε από πολύ μικρή συμμετοχή ηγετών, σε αντίθεση με αυτή της Κοπεγχάγης, η οποία διαπνεόταν από ευφορία, δεν προχώρησε παρά ελάχιστα, έναντι των κείμενων της Κοπεγχάγης. Τα αίτια ήταν η μεγάλη καχυποψία που διέκρινε τους αναπτυσσόμενους, οι οποίοι κατέβαλαν προσπάθεια να απαλειφθεί οποιαδήποτε φρασολογία τους δημιουργούσε υπόνοια ότι θα τους επέβαλε την εφαρμογή αρχών και πολιτικών για την κοινωνική ανάπτυξη, ως προϋπόθεση για τη σύναψη εμπορικών και άλλων συμφωνιών και την παροχή αναπτυξιακής βοήθειας.

Για πρώτη φορά, όμως, τέθηκαν στη Γενεύη θέματα που είχαν σχέση με την παγκοσμιοποίηση και το θεσμικό της πλαίσιο, τα οποία αποτελούν τα βασικά αίτια περιορισμένης εφαρμογής των δεσμεύσεων της Κοπεγχάγης. Καταρχάς, προτάθηκε από την Ελβετία –αν και δεν έγινε δεκτό από τους αναπτυσσόμενους, οι οποίοι φοβήθηκαν την έλλειψη αντικειμενικότητας– μία μελέτη με στόχο την καλύτερη κατανόηση των κοινωνικών επιπτώσεων της παγκοσμιοποίησης.

Οικονομικό αλλά και πολιτικό φαινόμενο

Για πρώτη φορά τέθηκαν θέματα τα οποία αφορούν την πολιτική διάσταση της παγκοσμιοποίησης, γιατί η παγκοσμιοποίηση δεν έχει μόνον οικονομική διάσταση, αλλά και κοινωνική και πολιτιστική.

Η έκρηξη της τεχνολογίας και της πληροφορικής μπορεί να θεωρηθεί ως η κινητήρια δύναμη πίσω από το παγκόσμιο σύστημα παραγωγής. Αλλά πρέπει να αναγνωρίσει κανείς ότι η οικονομική διάσταση των δυνάμεων αυτών, πίσω από το φαινόμενο της παγκοσμιοποίησης, έχει αναχθεί σε αξία υπεράνω οποιασδήποτε άλλης – και αυτής της ανθρωπίνης ύπαρξης.

Όπως γράφουν οι Oloka-Onyango και Deerika Udagama, σε έκθεσή τους προς την υποεπιτροπή πρώ-

θησης και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων των Ηνωμένων Εθνών, είναι λάθος να θεωρούμε την παγκοσμιοποίηση αποτέλεσμα μόνο των δυνάμεων της αγοράς και της επανάστασης της τεχνολογικής και της πληροφορικής. Το πλαίσιο μέσα στο οποίο λειτουργεί η αγορά προοριζόμαστε πολιτικά, σε απευθείας διαπραγματεύσεις μεταξύ κυβερνήσεων σε πολυμερή fora, όπως η Παγκόσμια Οργάνωση Εμπορίου (ΠΟΕ). Πρόκειται για ένα παιχνίδι εξουσίας, το οποίο κατευθύνουν άλλοι. Μεταξύ αυτών, δεν είναι μόνο οι πολυεθνικές, οι οποίες επηρεάζουν έμμεσα, αλλά και οι κυβερνήσεις. Υποστηρίζεται, λανθασμένα, ότι το κράτος-έθνος έχει οδηγηθεί, λόγω παγκοσμιοποίησης, στην περιθωριοποίηση, αφού όλο και περισσότερο το κράτος-έθνος δεν είναι ικανό να ελέγχει τις κινήσεις του πολυεθνικού κεφαλαίου.

Αυτή η θεωρία είναι απατηλή, γιατί παρόλο που το κράτος-έθνος έχει χάσει μερικές από τις παραδοσιακές λειτουργίες του, έχει αποκτήσει νέες. Όπως γράφει ο Cardoso, ο ρόλος του κράτους έχει γίνει σήμερα πολύ περισσότερο πολύπλοκος από άλλοτε. Εκτός από τις κλασικές λειτουργίες του στον τομέα της υγείας, της εκπαίδευσης, της εξωτερικής πολιτικής κ.λπ., το κράτος πρέπει σήμερα να ανταποκριθεί σε αιτήματα για περισσότερη ισότητα, δικαιοσύνη, σεβασμό στο περιβάλλον καθώς και στα ανθρώπινα δικαιώματα. Σε μια πιο απαιτητική κοινωνία, θα πρέπει να αντιστοιχεί ένα πιο ικανό κράτος, το οποίο να μπορεί να ανταποκριθεί στις απαιτήσεις αυτές, οι οποίες απορρέουν, εν πολλοίς, από την παγκοσμιοποίηση. Θα πρέπει επίσης να μπορεί να διαπραγματεύεται τους κανόνες, μέσα στο πλαίσιο των οποίων λαμβάνει χώρα η παγκοσμιοποίηση, και να διαφυλάττει τα εθνικά συμφέροντα.

Όπως υποστηρίζουν οι Lourdes Benerva και Amy Lind, τα οφέλη από τη φιλελευθεροποίηση του εμπορίου είναι θετικά και αρνητικά, αφού έχουν ως αποτέλεσμα νικητές και ηττημένους. Επομένως, μία ουσιαστική συζήτηση δεν έχει νόημα,

όταν γίνεται στο επίπεδο του αν είναι κανείς υπέρ ή κατά της φιλελευθεροποίησης. Η συζήτηση, για να είναι ουσιαστική, προϋποθέτει κατανόηση της φύσης της διαδικασίας που γεννάει η φιλελευθεροποίηση του εμπορίου, ώστε να αναπτυχθούν οι κατάλληλες πολιτικές και δράσεις, με στόχο να αποζημιωθούν αυτοί που επηρεάζονται αρνητικά.

Ένα βασικό ερώτημα που προκύπτει από τα παραπάνω είναι αν τα θεσμικά πλαίσια που προωθούν αυτές τις πολιτικές έχουν σχεδιασθεί έτσι, ώστε να αντιμετωπίζουν τις αρνητικές επιπτώσεις αυτών των πολιτικών, ειδικότερα όσον αφορά τα ανθρώπινα δικαιώματα.

Οι αναπτυσσόμενοι έθεσαν το ερώτημα αυτό όσον αφορά την εσωτερική λειτουργία των θεσμών του Bretton Woods και του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου. Ζήτησαν δηλαδή μεγαλύτερο εκδημοκρατισμό των θεσμών αυτών, συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, μεγαλύτερη διαφάνεια, καλή διακυβέρνηση, με στόχο ένα πιο ισότιμο διεθνές εμπορικό σύστημα. Το αίτημα αυτό δεν έγινε αποδεκτό από τη Δύση, η οποία, αντίθετα, έθεσε το θέμα της καλής διακυβέρνησης σε εθνικό επίπεδο, ως προϋπόθεση απάλειψης της φτώχειας.

Οι αρνητικές επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης έχουν ως αποτέλεσμα την παραβίαση πολλών δικαιωμάτων, ειδικότερα τρωτών πληθυσμών. Δικαίωμα στη ζωή, σε μη απάνθρωπη ή μειωτική μεταχείριση, στην ισότητα, στη μη διάκριση, σε επαρκές επίπεδο ζωής (δικαίωμα σε επαρκή τροφή, ένδυση, στέγαση), δικαίωμα σε υψηλό επίπεδο σωματικής και ψυχικής υγείας, δικαίωμα στην εργασία, σε δίκαιες συνθήκες εργασίας, στην ελευθερία του συνέρχεσθαι, του συνεταιρίζεσθαι, δικαίωμα σε συλλογικές διαπραγματεύσεις κ.λπ. Ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι ότι η παγκοσμιοποίηση δεν είναι επ' ωφελεία αυτών που περισσότερο συμβάλλουν στην επιτυχία της, δηλαδή των εργατών, ειδικότερα των μεταναστών και μεταξύ αυτών ειδικότερα των γυναικών. Η εκδήλωση της φτώχειας οφείλεται στη δραματική μείωση της

προστασίας της εργασίας, των χαμηλών όρων και συνθηκών αυτής.

Έχει, άλλωστε, αποδειχθεί η στενή σχέση μεταξύ της φιλελευθεροποίησης του εμπορίου και της φθηνής εργασίας, την οποία σχεδόν πάντοτε τροφοδοτούν οι γυναίκες.

Πάντως είναι ενθαρρυντικό ότι τελευταία συμβατικά όργανα των Ηνωμένων Εθνών άρχισαν να ασχολούνται με τις επιπτώσεις της παγκοσμιοποίησης στα Α.Δ. Η Επιτροπή Οικονομικών, Κοινωνικών και Πολιτιστικών δικαιωμάτων, που εποπτεύει τη Σύμβαση των Ηνωμένων Εθνών για τα δικαιώματα αυτά, ζήτησε από τους θεσμούς του Bretton Woods και την ΠΟΕ να επεξεργασθούν μεθόδους, προκειμένου να αξιολογήσουν τις επιπτώσεις των πολιτικών τους στην απόλαυση των οικονομικών, κοινωνικών και πολιτιστικών δικαιωμάτων.

Τελειώνοντας, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η Παγκόσμια Διακήρυξη Α.Δ. καλεί κάθε άτομο και όργανο της κοινωνίας να διασφαλίσει την παγκόσμια και ουσιαστική αναγνώριση των δικαιωμάτων που περιέχονται στη Διακήρυξη. Δεν περιορίζει το έργο αυτό μόνο στα κράτη. Πολύ περισσότερο βέβαια αυτό ισχύει για όργανα που έχουν δημιουργηθεί από κράτη.

Ο
«Αγώνας της Γυναίκας»
είναι ο σοβαρός
καί πάντα
πρωτοποριακός
υποστηρικτής
της ισότητας
των φύλων.

Ζυστήστε τον
στις φίλες
και στους φίλους σας